

Szeged kövei.

Négy évvel ezelőtt, egy emberöltő szorgalmas kutatómunkájának eredményeként jelent meg Cs. Sebestyén Károly érdekes munkája, Szeged középkori templomai címen.

Aki Szeged építészeti multja iránt érdeklődik, annak nem elég megnézni a régi Szent Demeter templom — sok helyi vihar után is — meghagyott tornyát, nem elég tanulmányozni a ferencrendiek alsóvárosi templomát, hanem ezt a könyvet is el kell olvasnia. Csak azután lehet fogalma arról, hogy mit pusztított el Szegeden — és vele együtt az egész Alföldön — a tatárdulás és a török hódoltság ideje. Milyen nagyméretű és koruk színvonalán álló művészeti alkotások lehettek a város falai közt, amikor a város tulajdonában lévő Tápén, ebben a mindig kis falucskában, ennyire figyelemreméltó falfestményeket tárt fel a hozzáértő kéz.

Szeged régi emlékeiből csaknem minden elpusztult. De ismerjük a régi Szent Demeter templom minden átépítésének alaprajzát — amely talán helyet fõg kapni valamilyen formában a Demeter Kápolna falán — és tudjuk, hogy a ferencrendiek temploma nemcsak a mai, utolsó átépítési formáját, de a mai napig minden átépítésének történetét is magába foglalja, hosszú évszázadok minden munkájának, erőfeszítésének emlékeként.

A többi templomok faragott köveiből sokat mentett meg néhai Kovács István szegedi építőmester. Mikor 1876-ban a szegedi vár falának egyik részletét le kellett bontani s a várban új csatornát kellett építeni, a munkát végző építésznek feltűntek a téglaközé

épített kövek, amelyeket török és magyar egyforma örömmel használnak fel a kőbenschegény vidéken. Kovács István nem használta fel újabb építkezésnél a szépen faragott köveket, hanem addig őrizte, míg az árvíz utáni várbontás után kikerült kövekkel együtt olyan helyre nem juttatta, ahol — ha sokáig nem is rendszerezték, de megmentették a pusztulástól.

Néhány szebb darab annak idején a várostörténeti gyűjteménybe került, a többi pedig többé-kevésbé áttekinthető módon, többször is átrendezve a muzeum alagsorában kapott helyet. Rendes felállításának terve, hely hiányában csak terv maradt.

Pedig nem jelentéktelen dolgokról van szó. Nem, különösen helyi vonatkozásban. De még ott is számon tartanak ezeket, ahol komoly műemlékek maradtak máig is használható állapotban. Egész gyűjteménye van itt azoknak a köveknek, amelyek Szeged XI—XV. században készült templomainak voltak szépen, de mindig gondosan faragott emlékei.

Templomkapuk töredékei, ajtó- és ablakbélletek, oszlopfõk, és oszloprészletek, váll-, gyám- és zárókövek, boltozatgerincek, párkányok, ablakosztók vannak ebben a gyűjteményben, amelyek nemcsak a város akkori műveltségéről, de polgárainak áldozatkészségéről is beszélnek, akárcsak a mai templomoknak az adakozók neveit is feltüntető üvegfestményei.

Az adakozók nevét régen elvitte az idő, de az áldozatkészség kőbevésett emlékei megmaradtak és meg is kell maradniok.

Ezért is írjuk e sorokat.

Két évvel ezelőtt a kövek vándorútra indultak (egyik-másik, gyakorlati rendeltetést találván, talán már örökre is elvándorolt) és az időjárás viszontagságai ellen

jól védő alagsorból a faltövére kerültek.

Ez a szabadtéri felállítás azonban — mint ezt a múzeum vezetője is mondja, — nem megfelelő. Nemcsak azért, mert a kisebb kövek könnyen hivatást találnak (hiszen Szegeden ma sem terem több kő, mint a középkorban), hanem azért sem, mert a megmaradók a folyton változó fagyok, esők és hőmérsékleti változások következtében lassan, de biztosan pusztulnak. Egy részüket már is vastag zöld moha takarja; más részükön újabb sérülés nyomait lehet látni. Ezeket a köveket tehát meg kell menteni!

Tudjuk, hogy ma sokkal nagyobb értékek is pusztulnak, vesznek. Ha fáj is, ismerjük az elkerülhetetlen okokat. De itt csak a nemtörődomség pusztít, s ezt meg lehet akadályozni.

A kövek megmentésének kérdése már egy évvel ezelőtt is szóba került. A legilletékesebb helyről ismerjük azt a megnyugtató kijelentést, hogy a kövek kőmuzeumszerű fellállításának, a fogadalmi templom alagsorában semmi akadálya nincs. Ez nemcsak a legméltóbb, de a legjobb megoldás is volna.

Legméltóbb azért, mert ezeket a köveket ugyanabból az érzésből fakadó áldozatkészség teremtette meg évszázadokkal ezelőtt, mint amelyik a fogadalmi templomot létrehozta. Ha ezek a kövek idekerülnének, tanubizonyosságai lennének a gondolat folytonosságának és szerény eszközökkel olyan kőmuzeum alapját vetnék meg, amelynek párját hiába keresnénk az ilyen emlékekben érthető okokból szegény Alföldünkön. Kiáltó bizonyosság volna az eléggé soha nem hangoztatható igazságnak: mit veszített a magyar keresztény-

ség, mialatt az európai kereszténységet védte!

Legmegfelelőbb volna, mert a szebben faragott kövek abban a félkörös folyosóban is elférnének, amely a két sekrestyét összekötő folyosó alatt húzódik. Az elhelyezés nem raktárszerű volna, hanem kiállítás. A templom alagsorának az a része, ahol a köveket felállítanák, továbbra is vakolatlan maradna, csupán a téglák közti részeket kellene úgy kidolgozni, hogy a mainál tetszetősebb és rendezebb kinézésé legyen és természetesen sötétvörös hátteret szolgáltatson a téglalapokra kerülő kiállítási daraboknak. A nagyobb, kevésbé faragott kövek a szentély alatti területre kerülhetnének.

Ennek az elhelyezésnek ma sincs akadálya. Az, hogy a köveket a csigalépcsőn nem lehet leszállítani, a végleges elhelyezésnél akadályt nem jelenthet, mert egyetlen kibontott ablakon keresztül minden követ le lehet szállítani. Ezt a fáradságot és kiadást megéri az a tetszetős gyűjtemény, amely a multak emlékeinek megbecsülésére kötelez.

Saját multjának tartozik vele a város, amely amugy is nagyon szegény történelmi emlékekben.

Banner János

Dugonics-kiállítás Szegeden.

Szeged legrégebbi irodalmi és tudományos köre, a Dugonics-Társaság fennállásának 50. évfordulóját úgy vélte a legméltóbban megünnepelni, hogy a szegedi Közművelődési Palotában kiállítást rendezett névadójának írói, tanári és tudós munkásságáról, valamint korának művelődési viszonyairól. A kiállítás anyagát a szegedi egyetem magyar iroda-